

Lietuvos energetinio saugumo politikos poveikis visuomenės socialinei sanglaudai

DAINIUS GENYS

Energetinio saugumo tyrimų centras, Vytauto Didžiojo universitetas, Vileikos g. 8-227, LT-44404 Kaunas
El. paštas d.genys@estc.vdu.lt

RIČARDAS KRIKŠTOLAITIS

Matematikos ir statistikos katedra, Vytauto Didžiojo universitetas, Vileikos g. 8-707, LT-44404 Kaunas
El. paštas r.krikstolaitis@if.vdu.lt

Straipsnio tikslas – empiriškai ištirti energetinio saugumo politikos poveikį Lietuvos socialinei sanglaudai. Straipsnis paremtas J. Jenson (1998) ir P. Bernardo (1999) atliktais tyrimais bei pasiūlytomis analitinėmis kategorijomis. Konceptuali schema identifikuoja konkrečias – ekonominę, politinę ir sociokultūrinę – aktyvumo sritis, kurios analizuojamos tikrinant dichotomijas tarp visuomenės požiūrio bei visuomenės elgsenos. Šios dichotomijos leidžia išskirti empirines analizės dimensijas, kurių kiekybinės išraiškos leidžia aprašyti energetinio saugumo politikos poveikį Lietuvos socialinei sanglaudai.

Raktažodžiai: energetinis saugumas, socialinė sanglauda, susiskaldymas, visuomenės požiūris, elgsena

---

ĮVADAS

Sėkmingas iššūkių priėmimas ir sprendimas priklauso nuo specifinės kiekvienos visuomenės socialinės sanglaudos būklės (Green, Janmaat, Cheng 2011). Lyginamieji tyrimai rodo¹, kad susitelkusios ir vieningos visuomenės efektyviau ir greičiau susidoroja su kylančiais iššūkiais. Ir atvirkščiai, susiskaldę ir neorganizuotos visuomenės – sunkumus įveikia sunkiau. Akivaizdu, kad energetinio saugumo užsitikrinimas taip pat stipriai susijęs su Lietuvos socialinės sanglaudos būkle. Viena vertus, energetinio saugumo politika yra priklausoma nuo visuomenės sanglaudos būklės (pvz., ar visuomenė yra susitelkusi konkrečių projektų realizavimui), o kita vertus, energetikos politika gali prisidėti prie tos sanglaudos didinimo ar priešingai, mažinimo (pvz., ar / kiek konkretūs projektai atliepia visų socialinių grupių interesus ir skatina įsitraukimą).

---

¹ http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1472en.pdf
The Global Competitiveness Report 2014–2015. 2015. Geneva: World Economic Forum.

Siekiant išsiaiškinti kaip energetikos politika veikia visuomenės socialinę sanglaudą, buvo atlikta visuomenės apklausa² tyrinėjant tiek visuomenės požiūrį į valdžios vykdomą politiką, tiek šios politikos pasėkmes kiekvienam piliečiui. Nors Lietuvoje sanglaudos tyrimai nėra naujiena (Dromantienė 2003; Jokūbaitis, Norkus 2006; Labanauskas, Taljūnaitė 2010; Navickas 2010), tačiau tai pirmas bandymas empiriškai tirti ir aprašyti energetinio saugumo politikos poveikį Lietuvos socialinei sanglaudai. Buvo suformuoti tokie uždaviniai: nustatyti energetinio saugumo ir socialinės sanglaudos ryšį, remiantis Jenson (1998) ir Bernardo (1999) socialinės sanglaudos modeliu sukurti empirinių indikatorių sistemą, empiriškai ištirti ir pristatyti Lietuvos energetinio saugumo politikos poveikį visuomenės socialinei sanglaudai.

ENERGETINIO SAUGUMO POLITIKA, VISUOMENĖ IR SOCIALINĖ SANGLAUDA

Energetinio saugumo klausimas glaudžiai susijęs su socialine sanglauda. Pavyzdžiui, Europos Komisija sanglaudos politiką (Cohesion Policy) įvardija kaip vieną iš kertinių priemonių sėkmingai visuotinio atšilimo ir energetinio saugumo iššūkių įveikai. Socialinė sanglauda – tai su-telktas ir integruotas visuomenės būdas reaguoti į šiuolaikinio pasaulio globalinius iššūkius: politines ir socialines transformacijas, spartėjančią ekonominę konkurenciją, ekologines, finansines, energetines, socialines ir kitas krizes. Socialiai darni visuomenė esti tada, kai tarp visų visuomenės grupių dominuoja priklausymo, dalyvavimo, įtraukties, pripažinimo ir legitimumo jausmai (Jenson 1998). Veiksniai, kurie skatina šiuos procesus, prisideda prie sanglaudos didinimo, ir atvirkščiai, kurie stabdo – prie sanglaudos silpnėjimo. Socialinė sanglauda remiasi visų visuomenės narių ir grupių gyvenimo gerove, todėl tiesiogiai priklauso nuo visuomenės susiskaldymo, nelygybės, socialinės atskirties ir t. t. Socialinės sanglaudos kūrimas susijęs su bendros vertybinės sistemos kūrimu ir santykių tarp bendruomenių stiprinimu, skirtumų tarp pajamų ir turtinės nelygybės mažinimu ir žmonių atsakomybės už bendro gėrio kūrimą skatinimu, suvokiant, kad sutinkamus iššūkius reikia įveikti bendrai, kaip vieningai bendruomenei (Maxwell 1996: 13).

Energetinio saugumo politikos efektyvumą, kuriant socialinę sanglaudą, reikėtų sie-ti su jos gebėjimu atliepti visuomenės interesą ir tokiu poveikiu, kuris mažintų socialinius bei ekonominius atstumus tarp visuomenės narių ir suteiktų galimybę įsitraukti į politikos formavimą. Šiuolaikinės visuomenės nėra vienalytės ir visuomenės interesas, susijęs su ener-getiniu saugumu, nėra vienareikšmiškai apibrėžiamas, kadangi skirtingos socialinės grupės turi skirtingus interesus (Augutis ir kt. 2015: 21–28). Konkrečių interesų institucionalizavi-mas siekiant energetinio saugumo sukuria daugybę įtampų tarp skirtingų visuomenės gru-pių dėl pastarųjų skirtingų interesų (pvz., aplinkosauga versus energetika, pigi energetika versus nepriklausomybė ir t. t.). Pavyzdžiui, oficialiuose šalies dokumentuose svarbiausiu tikslu įvardijama energetinė nepriklausomybė, arba tiesiog energetinis saugumas (Nacio-nalinė energetikos (energetinės nepriklausomybės) strategija 2012). Tuo tarpu visuomeninės

² Lietuvos gyventojų reprezentatyvią apklausą atliko viešosios nuomonės tyrimo kompanija „Vilmorus“ Nacionalinės mokslo programos „Ateities energetika“ projekto „Lietuvos energetinio saugumo tyrimas ir energetinio saugumo lygio įvertinimas“ (ATE-04/2012) metu. Respondentų skaičius: N = 2002; apklausta 18 m. ir vyresni Lietuvos gyventojai. Apklauso būdas: anketavimas respondentų namuose naudojant iš anksto parengtus klausimynus. Atrankos metodas: daugiapakopė, tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas. Rezultatai atspindi visos Lietuvos gyventojų nuomonę bei pasiskirstymą pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietą, išsimokslinimą, perkamąją galią. Apklauso rezultatų paklaida – iki 3 % (tikimybė – ne mažesnė nei 97 %).

apklausos³ rodo, jog visuomenei svarbiausias energetinio saugumo aspektas yra kaina (89,7 % *svarbu* arba *labai svarbu*). Nors akivaizdu, kad realizuoti strateginius tikslus ir užtikrinti visuomenės aprūpinimą pigesniais energetikos ištekliais yra neįmanoma neiškovojus sąlyginės energetinės nepriklausomybės nuo monopolistinės sistemos (neužsitikrinus tam tikro energetinio saugumo), tačiau visuomenė nėra linkusi šio tikslo palaikyti asmeninės gerovės sąskaita⁴. Taigi, Lietuvos energetikos politika susiduria su tam tikra tikslų priešprieša tarp pigesnių energetinių išteklių ir energetinės nepriklausomybės (santykinės), kuri reikalauja didesnių finansinių išlaidų visuomenės gerovės sąskaita. Energetinės nepriklausomybės ir pigesnių energetinių išteklių sugretinimas padeda ne tik atskleisti Lietuvos gyventojų grupių interesų skirtumus suvokiant konkrečius energetinio saugumo politikos aspektus, bet ir atskleidžia visuomenės susiskaidymo bei socialinės sanglaudos mažėjimo potencialą.

Energetikos sistema ypač svarbi kiekvienos modernios valstybės ekonomikai, kurios efektyvumas ar neefektyvumas atitinkamai veikia šalies ūkį ir kuria (arba ne) prielaidas darniai visuomenės plėtrai. Lietuvoje pastebima gana ryški visuomenės ekonominė diferenciacija (Lisauskaitė 2010), todėl energetinių išteklių kainos skirtingai veikia šias grupes. Esame minėję, kad didelės dalies Lietuvos visuomenės gyvenimo gerovė ypač priklauso ne tik nuo centralizuotai tiekiamų energetinių išteklių (dujų, elektros, centralizuoto šildymo tiekimo), nekokybiškos energetikos sistemos infrastruktūros, negalėjimo priimti individualių sprendimų, bet ir kainų (Leonavičius, Genys 2014). Akivaizdu, jog mažiau turtinga visuomenės dalis yra ypač pažeidžiama didėjančių energetikos produktų kainų, tiekimo pertrūkių ar kitų energetinės sistemos rizikų. Skirtinga visuomenės grupių gyvenimo gerovė yra tiesiogiai susijusi su visuomenės socialine sanglauda, kuri ypač svarbi siekiant sėkmingai įveikti energetikos politikos (brangstant energetiniams ištekliams) keliamus iššūkius. Esant ryškiai turtinei nelygybei visuomenėje ir nevienodai patiriamai naštai, manipuluojant energetikos tiekimu ir kainomis, atsiranda galimybė manipuluoti visuomenės nuostatomis ir požiūriu į vieną ar kitą projektą bei skaldyti visuomenę. Todėl bet kokios energetikos reformos ar konkretaus infrastruktūros projekto įgyvendinimas galėtų būti grindžiamas ne tik ekonomine nauda, bet galimu poveikiu visuomenės sanglaudos būklei.

Nepaisant esamų skirtumų svarbu konceptualizuoti (Berger Schmitt 2002; Duhaime et al. 2004) ir operacionalizuoti (Jenson 1998; Bernard 1999) sanglaudos sąvoką, kuri pasitarnauja kaip tam tikras rėmas, susidedantis iš gausybės skirtingų elementų ir leidžiantis suprasti, kodėl vienoje visuomenėje net ir krizės ar iššūkiai veda link visuomenės sanglaudos augimo, o kitose – link susiskaidymo. Jenson (1998) nuomone, socialinės sanglaudos sąvoka apibūdina socialinį procesą, kurio veikėjai, skatinami įsipareigojimo jausmo, noro ir sugebėjimo pasikliauti demokratinėmis institucijomis bei instituciniais mechanizmais, sprendžia konfliktus aktyviai pilietiškai dalyvaudami. Būtent J. Jenson viena iš pirmųjų pasiūlė penkias sanglaudos tyrimų dichotomijas: priklausymas / izoliacija, įtrauktis / atskirtis, dalyvavimas / nedalyvavimas, pripažinimas / atmetimas, teisėtumas (legitimacija) / neteisėtumas (delegitimacija). Ir tik vėliau

³ Čia ir toliau remiamasi ne tik minėta 2013 m., bet ir 2014 m. reprezentatyviomis apklausomis, kurias atliko viešosios nuomonės tyrimo kompanija „Vilmorus“ (VDU Energetinio saugumo centro mokslininkų užsakymu, pagal jų parengtą klausimyną). 2014 m. apklausa buvo pakartota sumažinus klausimų skaičių bei respondentų skaičių: N = 1002.

⁴ Nors dauguma Lietuvos gyventojų suvokia, kad energetinė nepriklausomybė nuo kitų valstybių yra svarbi (*svarbi* arba *labai svarbi* – minėjo 71,8 %), bet 68,7 % įsitikinę, kad „valstybė turi labiau rūpintis pigia energetinių išteklių kaina nei energetiniu saugumu“, tačiau tik 30,8 % teigė, kad „valstybė turi labiau rūpintis energetiniu savarankiškumu nepaisant tam reikalingų didesnių finansinių investicijų“.

P. Bernardas (1999) papildė šią schemą įtraukdamas lygybės / nelygybės aspektą, kuris indikuoja turtinio pasiskirstymo poveikį sanglaudos būklei.

P. Bernardo socialinės sanglaudos analizės schema ypatinga tuo, kad į vieną modelį sujungiami visuomenės požiūrio (šiuo atveju, į energetinio saugumo politiką) ir visuomenės elgsenos to pačio objekto akivaizdoje (šiuo atveju, kaip energetinio saugumo politika veikia visuomenę) analizė. Pirma identifikuojamos konkrečios – ekonominio, politinio ir sociokultūrinio – aktyvumo sritys, tada atitinkamai – tarp visuomenės požiūrio bei visuomenės elgsenos – sugrupuojamos dichotomijos. Tai leidžia išskirti empirines analizės dimensijas (1 lentelė) ir jų pagalba užčiuopti ryšį tarp visuomenės požiūrio į formalius politikos aspektus bei jų poveikį visuomenės socialinei sanglaudai. Šis modelis sėkmingai taikomas palyginamuosiuose tyrimuose (pvz., lyginant Europos šalių socialinės sanglaudos būkles, Dicks et al. 2008).

1 lentelė. P. Bernardo socialinės sanglaudos analizės schema

Sritis	Santykių pobūdis	
	Formalus / požiūris	Substancialus / elgsenos
Ekonominė	Įtrauktis / atskirtis	Lygybė / nelygybė
Politinė	Teisėtumas (legitimacija) / neteisėtumas (delegitimacija)	Dalyvavimas / nedalyvavimas
Sociokultūrinė	Pripažinimas / atmetimas	Priklausymas / izoliacija

OPERACIONALIZACIJA

P. Bernardas (1999) rūpinosi socialinės sanglaudos analize ir siekė fiksuoti sanglaudos dinamiką. Tuo tarpu šiame straipsnyje socialinė sanglauda tiriama konkrečios situacijos akivaizdoje (kaip energetinio saugumo politika veikia socialinę sanglaudą), todėl straipsnio autoriams teko modifikuoti empirinį tyrimo modelį papildant jį empiriniais kintamaisiais. Toliau pateikiama teorinio modelio operacionalizacija ir šiame tyrime naudotos analogijos.

Ekonominė sritis. Formalaus / požiūrio pozicija siekia išsiaiškinti visuomenės požiūrį į egzistuojančius įtraukties ir atskirties mechanizmus bei galimybes dalyvauti ekonomikoje. Tuo tarpu substanciali / elgsenos opozicija parodo realiai egzistuojantį lygybės bei nelygybės pasiskirstymą visuomenėje. Analogija energetinio saugumo kontekste interpretuojama taip: pirma, siekiama išsiaiškinti visuomenės požiūrį į sukuriamas galimybes dalyvauti energetinio saugumo politikos ekonominiuose klausimuose, bandoma išsiaiškinti kaip visuomenės požiūriu valdžiai sekasi atliepti visuomenės interesą. Antra, kaip energetinio saugumo politikos ekonominiai aspektai realiai veikia visuomenės ekonominę lygybę / nelygybę.

Politinė sritis. Formalaus / požiūrio pozicija siekia išsiaiškinti visuomenės pasitikėjimą skirtingomis institucijomis, jų teisine galia atstovauti visuomenės interesams, apibendrintą atsakomybės priskyrimą dėl šalies problemų. Substanciali / elgsenos opozicija – faktinį visuomenės įsitraukimą ir dalyvavimą valstybės valdyme. Analogija energetinio saugumo kontekste interpretuojama taip: pirma, siekiama išsiaiškinti visuomenės pasitikėjimą skirtingų institucijų, tarnybų bei organizacijų vykdoma energetikos politika bei atsakomybės už šios politikos įgyvendinimą priskyrimą konkrečioms subjektams. Antra, faktinį visuomenės įsitraukimą ir galimybes dalyvauti energetinio saugumo politikoje.

Sociokultūrinė sritis. Formalaus / požiūrio pozicija siekia išsiaiškinti bendresnes visuomenės nuostatas tikrinant jos atvirumą įvairovei bei pagarbą skirtingumams. Substanciali / elgsenos opozicija tiria visuomenės priklausymą skirtingoms organizacijoms, bandoma išsiaiškinti

realiai egzistuojantį tapatumo jausmą, bendras vertybes bei jų stiprumą. Analogija⁵ energetinio saugumo kontekste interpretuojama taip: pirmuoju atveju tikrinamas apibendrintas visuomenės požiūris į energetinio saugumo kryptį ir sukeliama galimą priešiško jausmą (protesto poreikį) skirtingose situacijose. Antruoju, ar egzistuojanti situacija palieka galimybę visuomenei išlikti autonomiškai, individualiai apsiginant nuo energetinių grėsmių.

REZULTATAI

Duomenų analizei ir interpretacijai naudoti teiginiai, kai kiekvienas respondentų teiginys buvo vertinamas 5 balų Likerto skalėje, kur „1“ priklausomai nuo teiginio reiškę „visiškai nesutinku“, „visai nesvarbu“ arba „labai nedaug“, o „5“ – „visiškai sutinku“, „labai svarbu“ arba „labai daug“. „3“ reiškę „nežinau“ arba „neatsakė“. Visi klausimai suformuluoti taip, kad didesnis bendras atsakymų vidurkis (pvz., kai suminis koeficientas artėja link „5“, reiškia didesnį indikatorius teigiamą poveikį socialinei sanglaudai, ir atvirkščiai, mažesnis – neigiamą (pvz., kai galutinis koeficientas artėja link „1“), galiausiai neutralų indikatorius poveikį tiriamajam indikuoja skaičius „3“.

Siekiant išsiaiškinti, kurie energetinio saugumo (ekonominiai, politiniai ar sociokultūriniai) politikos aspektai turi didžiausią poveikį Lietuvos visuomenės socialinei sanglaudai, buvo sudaryti atskiri indikatorius (2 lentelė), matuojantys kiekvieną dimensiją. Sudarytų klausimų indikatorius vidinio patikimumo įvertinimui nustatyti buvo skaičiuojama Cronbach'o alpha koeficientas, kuris svyravo nuo 0,754 iki 0,974. Tai parodo patikimą ir tinkamą klausimų paskirstymą tarp indikatorius ir jų pakankamumą kiekvienos dimensijos analizei.

2 lentelė. Teorinio modelio operacionalizacija ir kai kurios statistinės parinktų indikatorius charakteristikos

Indikatorius	Empiriniai klausimai	Cronbach Alpha	Atsakymų vidurkis	Standartinis nuokrypis
Atvejais A: Ekonominė sritis – formalus / požiūris dimensija: įtrauktis / atskirtis				
Požiūris į lygybę	<p>Įvertinkite šiuos teiginius:</p> <ol style="list-style-type: none"> Sklandžiai veikianti demokratija yra būtina siekiant energetinio saugumo. Kur kas svarbiau siekti energetinio saugumo nei užtikrinti demokratijos sąlygas. Kartais neišvengiama imtis pilietinio nepaklusnumo akcijų (pvz., protestų, mitingų), kad būtų tinkamai atkreiptas valdžios dėmesys į piliečiams rūpimus energetinio saugumo klausimus. Lietuvos demokratinė sistema veikia gerai, nes piliečiams yra sudarytos galimybės realizuoti alternatyvas valdžios vykdomai energetikos politikai. Energetinio saugumo problema Lietuvoje sprendžiama atsižvelgiant į visų socialinių grupių interesus. Energetinio saugumo problema Lietuvoje sprendžiama atsižvelgiant tik į galingųjų interesų grupių interesus. Aš pozityviai vertinu Lietuvos Vyriausybės vykdomą energetinę politiką. 	0,754	3,20	0,39

⁵ Šiuo atveju sunkiausia pritaikyti empirinę energetinio saugumo analogiją, kadangi empirinius kintamuosius teko pritaikyti iš kitiems tikslams skirto tyrimo klausimyno.

2 lentelė. (tęsinys)

Atvejais B: Politinė sritis – formalus / požiūris dimensija: legitimacija / delegitimacija				
Pasitikėjimas vyriausybiniemis organizacijomis	Ar pasitikite šių institucijų bei organizacijų įtaka Lietuvos energetikos politikai? 1. Lietuvos Prezidentės. 2. Lietuvos Vyriausybės. 3. Lietuvos Seimo. 4. Savivaldybės. 5. Lietuvos energetikos ministerijos.	0,861	3,09	0,73
Pasitikėjimas energetikos organizacijomis	Ar pasitikite šių institucijų bei organizacijų įtaka Lietuvos energetikos politikai? 1. Nevyriausybinių organizacijų. 2. Nacionalinių energetikos kompanijų. 3. Privačių energetikos kompanijų.	0,851	2,89	0,70
Pasitikėjimas užsienio energetikos kompanijomis	Ar pasitikite šių institucijų bei organizacijų įtaka Lietuvos energetikos politikai? 1. Rusijos energetikos kompanijų. 2. Japonijos energetikos kompanijų. 3. Skandinavijos energetikos kompanijų. 4. JAV energetikos kompanijų. 5. Lenkijos energetikos kompanijų	0,937	2,76	0,64
Pasitikėjimas tarptautinėmis organizacijomis	Ar pasitikite šių institucijų bei organizacijų įtaka Lietuvos energetikos politikai? 1. Europos Sąjungos institucijų. 2. NATO. 3. Pasaulinių už energetikos reikalus atsakingų organizacijų (pvz., TATENA, PET).	0,883	3,21	0,73
Priskirta atsakomybė (nacionalinis lygmuo)	Kas turi įtakos arba kam tenka atsakomybė dėl Lietuvos energetikos sektoriaus problemų? 1. Stambiems energetikos verslu užsiimantiems verslininkams. 2. Valstybinėms energetikos kompanijoms. 3. Energetikos sistemą prižiūrintiems specialistams. 4. Šalies Vyriausybei. 5. Šalies Seimui. 6. Šalies Prezidentei.	0,876	3,88	0,62
Priskirta atsakomybė (istorinis ir geopolitinis lygmuo)	Kas turi įtakos arba kam tenka atsakomybė dėl Lietuvos energetikos sektoriaus problemų? 1. Ankstesnei vyriausybei, nesugebėjusiai priimti strategiškų sprendimų energetikos srityje. 2. Visoms Nepriklausomos Lietuvos valdžioms. 3. Sovietiniu laikotarpiu vykdytai energetikos politikai. 4. Pilietinei visuomenei. 5. Šalies geopolitinei situacijai.	0,864	3,12	0,70

2 lentelė. (tęsinys)

Priskirta atsakomybė (tarptautinis lygmuo)	Kas turi įtakos arba kam tenka atsakomybė dėl Lietuvos energetikos sektoriaus problemų? 1. Rusijos vykdomai energetikos politikai. 2. Japonijos energetikos kompanijoms. 3. Skandinavijos energetikos kompanijoms. 4. Lenkijos energetikos kompanijoms. 5. JAV energetikos kompanijoms. 6. Europos Sąjungos institucijoms. 7. Pasaulinėmis už energetikos reikalus atsakingomis organizacijomis (pvz., TATENA, PET). 8. Nenumatytoms technologijų plėtros pasekmėms. 9. Esame priklausomi nuo globalių procesų, todėl tiesiogiai atsakingų nėra	0,952	2,92	0,71
Atvejis C: Sociokultūrinė sritis – formalus / požiūris dimensija: priėmimas / atmetimas				
Materialistinės versus postmaterialistinės vertybės	Jeigu stipriai pakiltų šildymo kainos, ar Jūs pateisintumėt pilietinio nepaklusnumo akcijas (pvz., protestus, mitingus): 1. Jei tai būtų susiję su vienašališka Gazprom vykdoma politika. 2. Jei tai būtų susiję su Lietuvos Vyriausybės nesugebėjimu susitarti su šilumos tiekėjais. 3. Jei tai būtų susiję su savivaldybės nesugebėjimu susitarti su šilumos tiekėjais. 4. Jei tai būtų susiję su energetinės infrastruktūros (vamzdynų, perdavimo tinklų, elektrinių ir pan.) avarijomis.	0,858	3,42	0,95
Atvejis D: Ekonominė sritis – substancialus / elgsenos dimensija: lygybė / nelygybė				
Energetikos politikos poveikis individui	Kokią žalą Jums keltų / kelia žemiau išvardyti aspektai? 1. Elektros kainos brangimas. 2. Karšto vandens kainos brangimas. 3. Šildymo kainos brangimas. 4. Kuro (benzino, dyzelino, dujų, kieto kuro) kainos brangimas.	0,821	2,64	0,73
Energetikos politikos poveikio individui pobūdis	Kokią naštą Jums sukuria kylančios energetinių paslaugų kainos? 1. Didina išlaidas. 2. Didina nerimą. 3. Riboja turiningo laisvalaikio galimybes. 4. Sukelia grėsmę sveikatai. 5. Mažina galimybes jaustis oriai. 6. Didina socialinę izoliaciją.	0,913	2,28	0,94
Atvejis E: Politinė sritis – substancialus / elgsenos dimensija: dalyvavimas / pasyvumas				
Individualus dalyvavimas	Įvertinkite savo pilietinio dalyvavimo lygį. 1. Ar inicijuojate peticijas? 2. Ar dalyvaujate demonstracijose, mitinguose ar piketuose? 3. Ar aukojate labdarai pinigų, daiktų arba kitaip paremiate asmenis ar visuomenines organizacijas?	0,769	2,27	0,81
Žinios apie energetikos strategijos formavimą	Kiek Jūs žinote apie Lietuvos energetikos strategijos formavimą? 1. Įvairių valdžios institucijų vaidmenį. 2. Įvairių verslo grupių vaidmenį. 3. Mokslininkų / ekspertų vaidmenį. 4. Visuomenės vaidmenį. 5. Nevyriausybinių organizacijų vaidmenį. 6. Užsienio valstybių interesus ir vaidmenį. 7. Užsienio kompanijų interesus ir vaidmenį.	0,974	2,04	0,81
Atvejis F: Sociokultūrinė sritis – substancialus / elgsenos dimensija: priklausymas / izoliacija				

2 lentelė. (tęsinys)

Pasitikėjimas savisauga	Įvertinkite savo galimybes apsisaugoti:	0,930	1,76	1,01
	1. Nuo elektros kainos augimo. 2. Nuo karšto vandens kainos augimo. 3. Nuo šildymo kainos augimo. 4. Nuo kuro (benzino, dyzelino, dujų, kieto kuro) kainų augimo.			

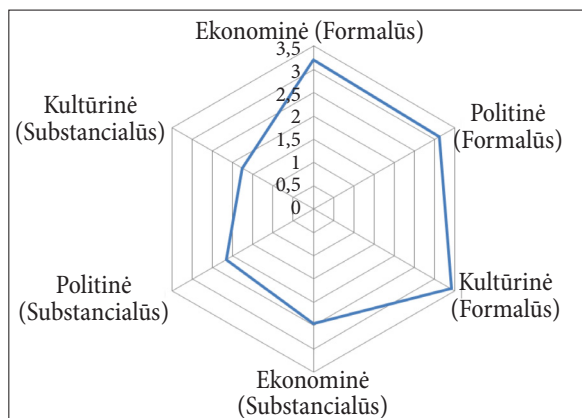
Apibendrinti kiekvienos dimensijos vidurkio įverčiai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Apibendrinti kiekvienos dimensijos vidurkio įverčiai

Sritis	Santykių pobūdis	
	Formalus / požiūris	Substancialus / elgsenos
Ekonominė	3,20	2,46
Politinė	3,12	2,16
Sociokultūrinė	3,42	1,76
Bendras vidurkis	3,26	2,12

Atlikta analizė parodė tam tikras energetinio saugumo politikos poveikio visuomenės socialinei sanglaudai tendencijas. Paaiškėjo, kad visuomenės požiūriu energetinio saugumo politikos poveikis sanglaudai yra labiau teigiamas – bendras atsakymų vidurkis 3,26. Tuo tarpu energetinio saugumo politikos poveikis socialinei sanglaudai visuomenės elgsenos prasme yra neigiamas – bendras atsakymų vidurkis 2,12. Suminis abiejų sričių ir visų dimensijų koeficientas 2,68 rodo, kad apibendrintas energetinio saugumo politikos poveikis Lietuvos socialinei sanglaudai turi neigiamą efektą.

Iš detalių rezultatų matome, jog respondentai gana palankiai vertina energetinio saugumo politikos ekonominius aspektus, išskyrus ar ji atitinka visuotinį interesą. Tai, kad dauguma respondentų mano, kad energetinio saugumo problema yra sprendžiama atsižvelgiant į galimų interesų grupių interesus, liudija apie tam tikrą visuomenės interesų susiskaidymą. Politinėje dimensijoje pastebimas ryškus pasitikėjimas svarbiausiomis šalies institucijomis (išskyrus LR Seimą) ir toks pat ryškus nepasitikėjimas privačių ir užsienio energetikos kompanijų įtaka Lietuvos energetikos politikai, lygiai kaip ir pastariesiems subjektams priskiriama didžiausia

Pav. Apibendrinti energetinio saugumo politikos poveikio Lietuvos socialinei sanglaudai rezultatai

atsakomybė dėl Lietuvos energetikos problemų. Galiausiai, sociokultūrinė dimensija indikuoja visuomeninio protesto potencialą, kuris susijęs su grėsmės kilmės priežastimi, t. y. jei tam tikros energetinės grėsmės kilmės priežastis (pvz., šilumos kainos padidėjimas) yra vidinė (pvz., savi-valdybės nesugebėjimas susitarti su šilumos tiekėjais), tada šis potencialas didėja, ir priešingai, jei išorinė (pvz., energetinės infrastruktūros (vamzdynų, perdavimo tinklų, elektrinių ir pan.) avarijomis) – tada mažėja.

Kitokia situacija, kai analizuojamas energetikos poveikis socialinei sanglaudai visuomenės elgsenos prasme. Pavyzdžiui, ekonominė dimensija atskleidžia, kad esami energetinio saugumo politikos ekonominiai aspektai daro neigiamą poveikį visuomenės sanglaudos būklei, kadangi prastai vertinamos tiek energetikos kainos, tiek jų poveikis individualiam asmeniui. Politinė dimensija parodė, kad dabartinės visuomenės įtraukimo į energetinio saugumo politiką galimybes dar prasčiau veikia sanglauda, kadangi visuomenė ne tik yra pasyvi ir neišitraukusi, bet ir nežino apie kertinių visuomenės institucijų vaidmenį energetinio saugumo politikoje (nei pačios visuomenės galimybes dalyvauti energetikos strategijos formavime). Galiausiai, sociokultūrinė dimensija atskleidė, kad labiausiai sanglaudos būklę žeidžia bendresnio pobūdžio visuomeninis nusivylimas, kadangi dauguma apklaustųjų mano neturintys galimybių individualiai apsaugoti nuo konkrečių energetinių grėsmių (šiuo atveju – energetikos kainų).

APIBENDRINIMAS⁶

Energetinio saugumo politikos efektyvumą, kuriant socialinę sanglaudą, reikėtų sieti su jos gebėjimu atliepti visuomenės interesą ir tokiu poveikiu, kuris mažintų socialinius bei ekonominius atstumus tarp visuomenės narių ir suteiktų galimybę įsitraukti į politikos formavimą. Egzistuojant gana akivaizdžiai visuomenės interesų poliarizacijai, reikia turėti omenyje, jog konkretūs sprendimai gali turėti priešingą rezultatą skirtingoms visuomenės grupėms. Nors didelė Lietuvos visuomenės dalis supranta energetinio saugumo prasmę ir poreikį apsaugoti nuo galimų rizikų, tačiau tyrimo rezultatai rodo, šis tikslas ne tik neskatina, bet netgi mažina socialinę sanglaudą.

Empirinio tyrimo metu, remiantis J. Jenson bei P. Bernardo teoriniais konstruktais ir modifikuojant jų pasiūlytas analitines kategorijas, buvo sukurtas 14 indikatorių (atspindinčių visas dimensijas) modelis. Tyrimas leido apskaičiuoti ir kiekybiškai aprašyti energetinio saugumo politikos poveikį visuomenės socialinei sanglaudai trimis (ekonominiu, politiniu ir sociokultūriniu) pjūviais. Ir nors aukšti indikatorių vidinio patikimumo įvertinimo parametrai (Cronbach'o alpha koeficientas svyravo nuo 0,754 iki 0,974), liudija empirinio tyrimo validumą, tyrimas atskleidė poreikį tobulinti teorinio modelio operacionalizaciją ir tolimesniuose tyrimuose siekti dar tikslesnės (bei tolygesnės) kiekvienos analizuojamos dimensijos analizės.

Apibendrintas energetinio saugumo politikos poveikis Lietuvos socialinei sanglaudai turi neigiamą efektą – suminis abiejų sričių ir visų dimensijų koeficientas – 2,68. Detalizuojant rezultatus matyti, kad, viena vertus, energetikos politikos poveikis socialinei sanglaudai visuomenės požiūriu lygmeniu yra teigiamas (3,26) ir veda link sanglaudos kūrimo. Kita vertus, energetikos politikos poveikis socialinei sanglaudai visuomenės elgsenos lygmeniu yra neigiamas (2,12) ir veda link visuomenės susiskaidymo. Prastesni šios srities rezultatai sietini su energetikos kainų

⁶ Paminėtina, kad tyrime naudoti 2013 m. Lietuvos gyventojų apklausos duomenys indikuoja to meto situaciją. Kadangi per pastaruosius metus energetikos sektoriuje įvyko nemažai reikšmingų pokyčių (pvz., atpigo dujos, skirtinguose miestuose (Kaune, Klaipėdoje) atsirado naujų kogeneracinių šiluminių elektrinių, todėl atpigo centralizuotas šildymo tiekimas, pasistūmėjo daugiabučių namų renovacija), tikėtina, kad pakartojus apklausą, rezultatai pagerėtų, kadangi minėti pokyčiai energetikos sektoriuje yra tiesiogiai susiję su labiausiai neigiamą poveikį socialinei sanglaudai turinčiais aspektais.

našta skirtingų pajamų grupėms, kuri neturi nelygybės „išlyginamojo“ efekto ir veda link dar didesnio visuomenės susiskaidymo.

Gauta 2015 05 07
Priimta 2015 11 12

Literatūra

1. Augutis, J.; Krištolaitis, R.; Leonavičius, V.; Pečiulytė, S.; Genys, D.; Česnakas, G.; Martišauskas, L.; Juozaitis, J. (sud.). 2015. *Lietuvos energetinis saugumas. Metinė apžvalga. 2013–2014*. Kaunas: VDU.
2. Berger-Schmitt, R. 2002. “Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement”, *Social Indicators Research* 58: 403–428.
3. Bernard, P. 1999. *Social Cohesion: A Critique*. Canadian Policy Research Networks.
4. Dickes, P.; Valentova, M.; Borsenberger, M. 2008. “Social Cohesion: Measurement Based on the EVS Micro Data”, *Statistica Applicata* (20)2: 77–91.
5. Duhaime, G.; Searles, E.; Usher, P. J.; Myers, H. 2004. “Social Cohesion and Living Conditions in the Canadian Arctic: From Theory to Measurement”, *Social Indicators Research* 66: 295–317.
6. Dromantienė, L. 2003. „Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą“, *Socialinis darbas* 2(4): 15–24.
7. *The Global Competitiveness Report 2014–2015*. 2015. Geneva: World Economic Forum.
8. Green, A.; Janmaat, J. G.; Cheng, H. 2011. “Social Cohesion: Converging and Diverging Trends”, *National Institute Economic Review* 215: 7–23.
9. Jenson, J. 1998. *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*. Ottawa: Canadian Policy Research Networks Inc.
10. Jokubaitis, A.; Norkus, Z. 2006. „Socialinės gerovės koncepcijos ir pilietybės rentą kaip viešosios politikos orientyrai“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2: 5–36.
11. Labanauskas, L.; Taljūnaitė, M. 2010. „Socialinė sanglauda kaip sociologinio pažinimo objektas“, *Filosofija. Sociologija* 21(2): 151–159.
12. Leonavičius, V.; Genys, D. 2014. „Daugiabučių namų renovacija: socialinis ir ekonominis aspektai“, *Filosofija. Sociologija* 25(2): 98–108.
13. Lisauskaitė, V. 2010. „Lietuvos gyventojų pajamų ir vartojimo diferenciacija“. *Verslas: teorija ir praktika* 11(3): 266–278.
14. Maxwell, J. 1996. *Social Dimensions of Economic Growth*. Eric John Hanson Memorial Lecture Series, Vol. VIII. University of Alberta.
15. *Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133*.
16. Navickas, V. 2010. *Lietuvos ekonomikos konkurencingumas ir socialinė sanglauda*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.

DAINIUS GENYS, RIČARDAS KRIKŠTOLAITIS

The impact of Lithuanian energy security policy on social cohesion

Summary

The article aims to empirically investigate the impact of Lithuanian energy security policy on the social cohesion. This article is based on Jenson (1998) and Bernard (1999) researches and proposed analytical categories. The conceptual framework identifies specific – economic, political and socio-cultural – activity areas, which are analyzed to verify the dichotomies between public attitudes and actual behaviour of society. These dichotomies help to distinguish empirical dimensions, which allow to describe the impact of Lithuanian energy security policy on the social cohesion in quantitative data.

Key words: energy security, social cohesion, fragmentation, public attitude, public behaviour